

Το Ιράν και το στοίχημα του πολιτικού Ισλάμ στον 21ο αιώνα

Ακόμη και στις πιο σκοτεινές στιγμές διεθνούς απομόνωσης και δυτικών πιέσεων ένα πράγμα δεν μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος, ότι είναι δυνατόν να αγνοήσει το Ιράν χωρίς να πληρώσει ιδιαίτερος βαρύ τίμημα. Σήμερα η συζήτηση για το συριακό ζήτημα περιστρέφεται γύρω από την συμπεριφορά κρατών, όπως η Ρωσία, η Τουρκία ή ακόμη και η Γαλλία, ενώ φαίνεται να παραγνωρίζει τον κεντρικό ρόλο του Ιράν. Θα τολμούσαμε να ισχυριστούμε ότι χωρίς κάποιες από τις παραπάνω ή και όλες τις παραπάνω δυνάμεις το συριακό ζήτημα μπορεί να επιλυθεί, χωρίς όμως την Τεχεράνη (και βεβαίως τη Ριάντ και την Ουάσιγκτον) δεν μπορεί.

Σωτήρης Ρούσσοσ*

Ήδη από τη δεκαετία του 1970 και ιδιαίτερα από την δεκαετία του 1980 και πέρα, η ιρανική επιρροή έχει αποκτήσει γερά θεμέλια στην Συρία και τον Λίβανο εκμεταλλευόμενη την παρουσία της αλαουϊτικής και της σιιτικής κοινότητας αντίστοιχα. Η επιρροή αυτή υπερβαίνει σε βάθος και έκταση την επιρροή κάθε άλλου κράτους σε αυτήν την περιοχή, ιδιαίτερα μάλιστα αν υπολογίσει κανείς την στενή σχέση με το ελεγχόμενο από τους σίιτες Ιράκ. Θα ήταν επίσης λάθος η επιρροή αυτή να αποδοθεί απλά και μόνο στο κοινό σιιτικό δόγμα αφού εδράζεται σε ένα πυκνό πλέγμα ιδεολογικών, οικονομικών και στρατιωτικών σχέσεων. Οι σχέσεις αυτές είναι σημαντικές για την διατήρηση της κεντρικής, ηγετικής θέσης του Ιράν στην περιοχή. Η συμμαχία της Τεχεράνης με το συριακό ασαντικό καθεστώς και την Χεζμπολλάχ στον Λίβανο της προσφέρει έναν στρατηγικό άξονα που ξεκινά από την Μεσοποταμία και φτάνει στις ακτές του Μεσογείου. Η διατήρηση αυτού του άξονα αποτελεί ζωτι-

* Αναπληρωτής Καθηγητής και επιστημονικός υπεύθυνος του Κέντρου Μεσογειακών, Μεσανατολικών & Ισλαμικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

κής σημασίας ζήτημα για το Ιράν ενώ η κατά καιρούς επιρροή και ενίσχυση σε σιιτικές κοινότητες στο Μπαχρέιν, την Υεμένη ή την Σαουδική Αραβική είναι ad hoc και εργαλειακή, λειτουργώντας ως μοχλός πίεσης για άλλα ζητήματα.

Η σημερινή θέση του Ιράν διαμορφώνεται από δύο βασικές παραμέτρους. Η μία είναι χωρίς αμφιβολία η άρση των κυρώσεων που είχε επιβάλλει η Δύση ως απόρροια της συμφωνίας για το ιρανικό πυρηνικό πρόγραμμα. Η άλλη είναι η έκβαση της περιφερειακής σύγκρουσης στην οποία έχει μετατραπεί ο συριακός εμφύλιος. Τα αποτελέσματα από την άρση των κυρώσεων δεν θα γίνουν άμεσα αντιληπτά αλλά θα χρειαστούν μήνες για να αποδώσουν τους πρώτους καρπούς. Το Ιράν έχει την δυνατότητα να αυξήσει την προσφορά πετρελαίου κατά 500.000 βαρέλια την ημέρα για τους επόμενους τρεις μήνες, μόνο από τα αποθέματά του, χωρίς δηλαδή να αυξήσει την παραγωγή του ούτε κατά ένα βαρέλι. Η συγκυρία όμως δεν είναι ευνοϊκή. Η τιμή του πετρελαίου έχει πέσει γύρω στα 28 δολάρια/βαρέλι και αναμένεται να παραμείνει χαμηλή πράγμα που μειώνει τις προσδοκίες για υψηλό εισόδημα για την ιρανική πετρελαϊκή βιομηχανία. Η πτώση της τιμής του πετρελαίου, η οποία συμπαρασύρει και αυτήν του φυσικού αερίου είναι επακόλουθο και της ανασχεσης της παγκόσμιας οικονομίας και κυρίως της κινεζικής, της οποίας ο ρυθμός ανάπτυξης βρίσκεται στο χαμηλότερο σημείο εδώ και δεκαετίες. Την ίδια στιγμή ο ΟΠΕΚ, δηλαδή ουσιαστικά οι χώρες του Κόλπου δεν επιθυμούν την μείωση της παραγωγής τους γιατί κάτι τέτοιο θα σταθεροποιούσε ή και θα αύξαινε την τιμή του πετρελαίου δίνοντας περισσότερο εισόδημα στον πιο απειλητικό εχθρό τους, την Τεχεράνη. Πάντως το γεγονός ότι το εισόδημα από την ενέργεια δεν θα είναι εξαιρετικό υψηλό ίσως οδηγήσει σε μεγαλύτερη διαφοροποίηση την ανάπτυξη της ιρανικής οικονομίας μειώνοντας την διαφθορά και την κοινωνική στασιμότητα που χαρακτηρίζει τα κράτη-εισοδηματίες.

Το Ιράν βεβαίως έχει ήδη γίνει κέντρο του επενδυτικού ενδιαφέροντος για επενδύσεις όχι μόνο στον τομέα της ενέργειας αλλά και της βιομηχανίας, των τηλεπικοινωνιών και της εξόρυξης μεταλλευμάτων. Μια χώρα με πολύ μεγάλο και γοργά αυξανόμενο, νέο σε ηλικία πληθυσμό αποτελεί από μόνη της δελεαστική αγορά, ενώ ο συνδυασμός ύπαρξης πρώτων υλών, πολυπληθούς και φτηνής εργατικής δύναμης, σχετικά υψηλής εξειδίκευσης του προσωπικού και πολιτικής σταθερότητας είναι πολύ ελκυστικός για τις ξένες επενδύσεις. Η οικονομία του Ιράν είναι αναγκασμένη να αλλάξει για να επιτύχει αυτές τις επενδύσεις και να προσαρμοστεί περισσότερο σε κανόνες της παγκόσμιας αγοράς με λιγότερο έλεγχο του κράτους.

Η υποχώρηση των οικονομιών των χωρών BRICS μειώνει την δυνατότητα του Ιράν να βασίσει την νέα ανάπτυξή του σε διακρατικές συμφωνίες επενδύσεων και το καθιστά περισσότερο εξαρτημένο από τον τρόπο επενδύσεων και την συμπεριφορά των πολυεθνικών και του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος και κάνει την οικονομία του πιο ευάλωτη στις διαθέσεις της παγκόσμιας αγοράς. Αυτή η αλλαγή είναι βέβαιο ότι θα επιφέρει μεσοπρόθεσμα κοινωνικές και πολιτικές ανακατατάξεις στην χώρα. Θα μειωθεί ο ρόλος των Φρουρών της Επανάστασης και μέρους του ιερατείου που ελέγχουν μεγάλους τομείς της οικονομίας είτε αποσπώντας τους μεγάλο μέρος του παραγωγικού δυναμικού της χώρας είτε μετατρέποντας κάποιους από αυτούς σε νέα επιχειρηματική ελίτ (κάτι που συμβαίνει σε κάποιο βαθμό και σήμερα). Την ίδια στιγμή το παραδοσιακό εμπόριο των παζαριών και τα κοινωνικά δίκτυα τους θα δεχθούν πλήγμα από την ενσωμάτωση ακόμη και μερική της ιρανικής οικονομίας στην παγκόσμια αγορά. Με άλλα λόγια τρεις από τους πυλώνες του πολιτικού και κοινωνικού status quo (Φρουροί, ιερατείο, παζάρι) θα δεχθούν σημαντικές πιέσεις για αλλαγές και αυτό θα συμπαρασύρει βέβαια και τον ρόλο της θρησκείας στην πολιτική και την κοινωνία, χωρίς να είναι βέβαιο αν θα οδηγήσουν σε πιο συντηρητική ή πιο εκκοσμηκευμένη κατεύθυνση.

Σε αυτήν την περίοδο μετάβασης από μια «πολεμική» οικονομία στην ενσωμάτωση στην παγκόσμια οικονομία, το Ιράν πρέπει να περιφρουρήσει το βασικό στρατηγικό του στήριγμα δηλαδή τον άξονα με το ασαντικό καθεστώς και την Χεζμπολλάχ. Θα έλεγε κανείς

ότι όλο και περισσότεροι στη Δύση κατανοούν την αναγκαιότητα της έστω μεταβατικής συμμετοχής του Άσαντ στην εξουσία για να αντιμετωπισθεί το «Ισλαμικό Κράτος» και να μην μεταβληθεί η μετα-ασαντική Συρία σε μια νέα Λιβύη. Το Ιράν από την άλλη θα αποδεχόταν ένα μοίρασμα της εξουσίας στη Δαμασκό αν αυτό μπορούσε να εγγυηθεί την διατήρηση του στρατηγικού άξονα. Αυτή η κατανόηση θα διευκόλυνε μια συνεννόηση του Ιράν με τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους αν δεν προσέκρουε σε δύο από τα βασικά προτάγματα της αμερικανικής πολιτικής στην Μέση Ανατολή. Το ένα είναι η εγγύηση της ασφάλειας του Ισραήλ, όπως την αντιλαμβάνεται το Τελ Αβίβ και το άλλο η προστασία της ροής των ενεργειακών πόρων από την Αραβική Χερσόνησο και τον Περσικό Κόλπο, με άλλα λόγια η προστασία των μοναρχιών της Σαουδικής Αραβίας και του Κόλπου. Μάλιστα μια ιδιότυπη προσέγγιση Σαουδικής Αραβίας και Ισραήλ εναντίον μιας πιθανής ιρανικής ηγεμονίας στην περιοχή θέτει την αμερικανική ηγεσία μπροστά σε κομβικά διλήμματα. Την ίδια στιγμή η επανένταξη του Ιράν στην παγκόσμια οικονομία θα το καταστήσει πιθανό σημαντικό ανταγωνιστή της Ρωσίας στον τομέα της ενέργειας και θα ενισχύσει τις σχέσεις του με την Τουρκία αφού η τελευταία αποτελεί την ευκολότερη οδό διέλευσης του ιρανικού φυσικού αερίου προς την Ευρώπη. Και ας μην ξεχνάμε ότι το Ιράν ανησυχεί για την εξέλιξη του κουρδικού ζητήματος μιας και έχει μια σχετικά μεγάλη κουρδική μειονότητα με ιστορία αγώνων αυτοδιάθεσης.

Πριν από περίπου σαράντα χρόνια η ισλαμική επανάσταση άλλαζε άρδην τις πολιτικές και ιδεολογικές συνθήκες, δημιουργούσε νέα κινήματα στην Μέση Ανατολή και έθετε για πρώτη φορά με τόσο εμφατικό και νικηφόρο τρόπο το πολιτικό Ισλάμ στο κέντρο της παγκόσμιας συζήτησης επηρεάζοντας βαθιά πολλές κοινωνίες και εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπους. Η επανένταξη του Ιράν στην παγκόσμια οικονομία αποτελεί πιο αθόρυβα και βέβαια πιο ειρηνικά μια κίνηση ανάλογης σημασίας. Ίσως η έξοδος από την «πολεμική» οργάνωση του κράτους και της κοινωνίας στην παγκόσμια οικονομία και τα πολλαπλά ιδεολογικά και πολιτιστικά ρεύματα να είναι το μεγάλο στοίχημα του πολιτικού Ισλάμ για τον 21ο αιώνα.

*****Δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Δρόμος της Αριστεράς» στις 23 Ιανουαρίου 2016.***